

sastavnim dijelom jer su im pročelja bila okrenuta otvorenu gradu pa time i zabranjena Židovima za stanovanje, opisuje skladišta u prizemljima koja su bila središtima gospodarskoga života te zajednice.

No, to je tek jedan aspekt ove knjige.

Onaj drugi kazuje o odnosu Židova i Grada, o odnosu koji je neprestano kolebao između netrpeljivosti, međusobne snošljivosti i promišljene gradske lukavosti i njezina umješna plivanja između domaćih i rimskih crkvenih zabrana i njihova svjesnog kršenja u ograničavanju židovskih sloboda, a sve zbog viših ciljeva i općeg gradskog dobra – i političkog – u židovskim diplomatskim poklisarskim pohodima Turcima – i materijalnog – u naplati poreza, najmova i inih daća – ali i u zabranjenim uslugama židovskih liječnika. I gradske su se odredbe o isticanju židovskih oznaka na odjeći stoga tijekom stoljeća morale opetovano uvoditi jer su se očito često kršile.

Knjiga se ni tu ne iscrpljuje: ona govori i o životu te zajednice i njezinu dugovjeku prožimanju s gotovo svim vidovima dubrovačke svakidašnjice. Zatvoreni prostor geta bio je tek središtem zajednice (kasnije sve više Židova živi i izvan njezinih zadanih mjera): u njoj je organiziran vjerski život, škole, bratovštine, tu su se odvijale i kazališne i glazbene priredbe, ali i međusobne svađe i tuče (gradska bi se vlast upletala i presuđivala tek kad židovska zajednica nije mogla naći rješenje).

Unatoč mučnim događajima i optužbama protiv Židova, koji oslikavaju krhku i promjenjivu toleranciju prema njima, zaključuje se da su Židovi u Dubrovniku živjeli slobodnije i ljepše no u mnogim drugim krajevima. Svjedoče to podaci o vraćanju na židovska imena prethodno drugdje pokrštenih Židova, o Didaku Piru, pjesniku što je sudjelovao u pjesničkom renesansnom životu Dubrovnika i svoje mjesto našao i u Kombolovoj povijesti hrvatske književnosti, o brojnim slavim liječnicima koji su se zauvijek zaustavili u Dubrovniku.

Fotografije te 17 priloga na kraju knjige s popisima imena i prezimena dubrovačkih Židova i njihovih obiteljskih veza (gdje je to god bilo moguće), s datacijama o njihovu dolasku, odlasku i vječnom ostajanju u Gradu potkrepljuju i poosobljuju opisane događaje i ljude. Autorica je pokazala zavidno strpljenje i ustrajnost jer treba mnogo znanja da bi se iz teško odgonetljivih krhotina razasutih u raznorodnim vrelima Državnog arhiva u Dubrovniku, u rukopisima i u literaturi prepoznala jeka tog davno nestaloga svijeta.

Istovjetno izdanje na engleskom jeziku pomoći će recepciji knjige izvan hrvatskog govornog prostora.

Ljiljana MARKS

Etnografija Hrvata u Mađarskoj, 11, Etnološke studije iz života Hrvata u Mađarskoj, ur. Đuro Franković, Mađarsko etnografsko društvo, Budimpešta 2004., 191 str.

Već trideset godina u Mađarskoj izlaze publikacije koje objavljuju rezultate znanstvenih i stručnih istraživanja kulture pripadnika nacionalnih manjina u Mađarskoj, pa tako dakle i Hrvata. Isprava u okviru niza publikacija pod nazivom *Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, od početka devedesetih, točnije 1993. godine, osamostaljuje se publikacija

pod nazivom: *Etnografija Hrvata u Mađarskoj, etnološke studije iz života Hrvata u Mađarskoj*. Ovo je jedanaesti broj.

Uvodni prilozi Attila Paladija Kovacs i Ernesta Eperjessyja posvećeni su prigodnom obilježavanju tridesetgodišnjega jubileja. Oba su uvodničara napomenula da je za izdavanje ovakvih publikacija zaslužno Mađarsko etnografsko društvo, te iznijela stav o potrebi etnoloških istraživanja nacionalnih manjina, čiji rezultati neće služiti samo pripadnicima dotičnih manjina nego i većinskome narodu, npr. u nastavi u školama i na fakultetima. Nadalje, u bazama podataka za europska etnološka i folkloristička komparativna istraživanja. Napokon,

budući da je istraživanje kultura nacionalnih manjina dio prosvjetne i kulturne politike Mađarske, ove publikacije, smatra jedan od uvodničara, ujedno su i "veleposlanik mađarske narodnosne politike" (E. Eperjessy, str. 10).

Još je jedan uvodni slavljenički tekst u ovome broju. Riječ je o podužoj rođendanskoj čestitki Miši Mandiću u povodu njegovog 75. rođendana. Mišo Mandić je Hrvat iz Mađarske, učitelj, profesor, doktor povijesnih znanosti, narodni zastupnik, dužnosnik Demokratskog saveza južnih Slavena u Mađarskoj, "aktivni sudionik razvijanja zavičajnog pokreta u Mađarskoj" (str. 13). Bavi/o se znanstvenoistraživačkim radom s područja povijesti i etnologije, književnosti, ljudskih sudbina, prošlosti i sadašnjosti hrvatskih naselja u Mađarskoj. Pionir je u osnivanju zavičajnih muzeja. Član je Mađarskog etnografskog društva. Važnije etnološke studije objavljivao je u *Etnografiji južnih Slavena u Mađarskoj*, odnosno od 1993. godine u *Etnografiji Hrvata u Mađarskoj*. Radove je objavljivao i u raznim drugim publikacijama.

Slijede etnološke studije. Prva je: "Vinogradari, sveci zaštitnici vinograda u mađarskih Hrvata i njihove međuetničke veze" Đure Frankovića. Autor se osvrće na imigracije Hrvata na područje današnje Mađarske i početke uzgoja vinove loze, na sorte, na pravila kojima su se uređivali imovinsko-pravni odnosi, na značajke vinogradarstva u pojedinim mađarskim regijama, na radne običaje u i oko vinograda; na svetkovine sv. Vinka, sv. Trifuna, Blagovijesti, Uskrsnoga ponedjeljka, dana Ledenih svetaca (Pankracija, Servacija i Bonifacija), sv. Urbana, sv. Ilije, sv. Donata, sv. Bartolomeja, Bartolova, sv. Martina i sv. Ivana, dakle svetkovine koje su na bilo koji način povezane s vinogradom i vinom.

Ruža Begovac autorica je studije "Širite se široki rukavi... narodna nošnja podravske Hrvata". Kako i sam naziv govori, riječ je o analizi narodne nošnje podravske etničke skupine, a obrađeno je razdoblje od početka dvadesetoga stoljeća pa do šezdesetih godina istoga stoljeća. Vrlo detaljno i uz slikovne priloge autorica opisuje žensku i mušku nošnju i to onako kako smo već navikli kad je riječ o ovoj temi. Međutim, autorica je učinila dodatno istraživanje s metodološkom inovacijom: opisala je nošnju pojedinih dobnih skupina, npr. dojenačku nošnju, dječju nošnju, nošnju djece školske dobi, mladenačke dobi, nošnju mladih bračnih parova, sredovječnih osoba, starijih ljudi, nošnju za blagdane i ratarske poslove te nošnju za neke važnije prigode. Tako je u svoj rad inkorporirala podatke uz pomoć kojih se otkriva gospodarsko i socijalno značenje odjeće i odijevanja u seoskoj zajednici, "... u prvom redu ženske čeljadi u ovoj specifičnoj zajednici" (str. 97).

Đuro Franković autor je još jedne studije: "Krv Isusova kao motiv u molitvicama srednjoeuropskih naroda". U njoj autor na doista originalan način na motivu Isusove smrti i njegove prolivene krvi obrađuje motive u pučkim molitvicama koje se odnose na umiranje i ponovno rađanje. U tim se molitvicama prepleću pretkršćanska vjerovanja, elementi magije i mitologije, te drevnih rituala s kršćanskim vjerovanjima i svjetonazorom. U središtu autorove pozornosti je prikaz dviju razina motiva Kristove krvi: jedna, prema kojoj iz Kristove krvi nastaju žito i vinova loza, druga, prema kojoj iz nje izrasta cvijeće. Molitvice, koje je uglavnom na terenskim istraživanjima zabilježio sam autor, nalaze se u tekstu.

Tamas Fedeles napisao je prilog "Crkvene veze između Pečuha i Zagreba". Istražio je i prikazao podatke o tijesnoj povezanosti između dvaju crkvenih tijela: o pečuškim kanonicima u zagrebačkom stolnom kaptolu (1354.-1526.). Predočio je podatke o dvadeset kanonika sa svim podacima o njima do kojih je mogao doći (puno ime i prezime, zvanja, godine). Kako ne bi opteretio glavni tekst velikim brojem informacija, na kraju teksta su iscrpne bilješke. Time je čitateljstvo dobilo na uvid još jedno relevantno svjedočanstvo o kulturnoj, vjerskoj i društvenoj prošlosti i životu Pečuha i Zagreba.

Posljednja studija jest rad Angele Korb: "Johann Georg Kohl, izvješće jednog njemačkog putopisca o ugarskim Hrvatima 1842. godine". To je zapravo autoričin osvrt na inače opširan putopis, u kojemu je otkrila niz etnografskih podataka.

Kratkim osvrtom Miroslava Vuka Kroatice o Nikoli Jurišiću (1490.-1543.), branitelju Kisege, godine 1532. završava prvi dio.

U drugome su dijelu objavljeni kraći prilogi: darka Grgića o vodenom bilju kao namirnicama u donjoj Podravini, Sanje Vulić o predstavljaju knjige "Kazališni komadi i novele Antuna Karagića", zatim još jedan prilog iste autorica o govorima Hrvata u Mađarskoj, te Marka Dekića o tamburašima u Mađarskoj.

Na kraju je nekoliko recenzija knjiga.

Svi su prilogi u ovoj publikaciji (osim prikaza) objavljeni na hrvatskome jeziku, ali svaka ima sažetak na njemačkom i mađarskom.

Jadranka GRBIĆ

Đuro Šarošac, Narodna umjetnost Hrvata u Mađarskoj = Magyarorszagi Horvat Nepmuveszet, Hrvatska državna samouprava, Kronika Kiado, Moháč/Mohacs 2001., 249 str.

Mađarski etnolog Đuro Šarošac, vrsni muzealac i terenski radnik, jedan je od najpoznatijih etnologa u Mađarskoj, a osobito među Hrvatima u Mađarskoj. Pune tridesetčetiri godine radio je u muzeju Kanizsai Dorottya u Mohaču (Mađarska), koji, zahvaljujući velikim dijelom trudu i maru Đure Šarošca, danas raspolaze bogatim fundusom narodnih nošnji i ostalih predmeta tekstilnoga rukotvorstva (tkanina),

namještaja, posuđa, oruđa, i dr. predmeta, tisuća i tisuća fotografija te tisuća i tisuća minuta zvučnih zapisa. Fundus se odnosi na tradicijsku kulturu Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj, premda, zbog brojčane premoći Hrvata najveći dio predmeta pripada upravo njima.

Na prijelazu iz jednoga u drugi milenij i u čast tisućgodišnje povijesti mađarskoga naroda i mađarske države, u čijem okrilju Hrvati u Mađarskoj žive već stoljećima, autor je odlučio napisati ovu knjigu, pokušavši pritom objelodaniti i dio svojega dugogodišnjeg rada. Naime, kako se napominje u predgovoru, autor je "tijekom svoga života sakupljajući dokumente, predmete i najljepše bisere hrvatske narodne kulture u Mađarskoj spasio od zaborava i propasti jedan dječić europske kulture nikle i stvorene na panonskom tlu" (iz predgovora M. Karagića, str. 8/9).

Knjiga započinje povijesnim pregledom o porijeklu mađarskih Hrvata, njihovu doseljavanju, ekonomskoj situiranosti te povijesno-političkoj sudbini. Slijedi rasprava o narodnoj umjetnosti, u kojoj autor iznosi svoje poglede o više problema: npr. o međusobnoj sličnosti i različitosti kulturnih elemenata pojedinih hrvatskih etničkih skupina, o kronologiji nastajanja pojedinih elemenata materijalne kulture, o stvaralačkoj vještini, umijeću i ukusu više naraštaja. Govori o međuetničkim dodirima, kulturnim pozajmicama, te otvorenosti ili pak zatvorenosti i kompaktnosti pojedinih etničkih zajednica. Promišlja i o narodnoj umjetnosti kao proizvodu koji je i u uporabnoj vrijednosti i u estetskim mjerilima rezultat svakodnevnoga života nekoga kolektiva, a istodobno i snažno individualno obojen.

Nakon uvodnih razmatranja slijedi nekoliko tematskih poglavlja. Najprije je riječ o odjevnim predmetima, vezovima, tkaninama, uzorcima i bojama. Detaljno se opisuju odjevni predmeti od platna, vune, potom oglavlja, pojasevi, surke te predmeti od kože. Vezovi se opisuju u potpoglavljima o bijelom vezu te vezu u boji, a i tkanine, među kojima su izdvojeni posteljni prostirači, stolnjaci, navlake i jastučnice, te vunene tkanine. Oblikovanje uzoraka, te njihovo simboličko značenje, kao i odnos tkanine i boje obrađeni su u posebnim potpoglavljima.

U poglavlju o namještaju izdvajaju se opisi pojedinih predmeta: ponajviše škrinja, no i općenito obojenoga namještaja. Govori se o prošlosti izrade namještaja u seoskim kućama, obrtnicima koji su ih izrađivali, različitim obilježjima namještaja kao što su porijeklo i značenje boja i ornamenata za pojedine etničke skupine i sl., te uređivanju soba.

Od svakodnevnih uporabnih predmeta autor se usredotočio na opis drvenoga oruđa, npr. preslica, tikava, ručnih vretena te nekih olovom ukrašenih predmeta. Posebnu tematsku cjelinu